

Методичний апарат дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника

Methodological Apparatus for Studying the Problems of Economic Support for the Armed Defense of Ukraine, Taking into Account the Military-Economic Capabilities of the Enemy

Віталій Половенко

Vitalii Polovenko

кандидат військових наук, докторант,
polovenko469@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1753-395X

e-mail: Candidate of Military Sciences, Doctoral Candidate, e-mail:
polovenko469@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1753-395X

Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

National Defense University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: December 11, 2025 | Revised: December 28, 2025 | Accepted: December 31, 2025

DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2025.15.6.36>

Мета роботи. Розроблення та наукове обґрунтування цілісного методичного апарату дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України, який забезпечує системне оцінювання спроможності держави до тривалого збройного протистояння з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника.

Метод дослідження. Системний, структурно-функціональний та сценарний підходи, які дозволяють комплексно аналізувати взаємодію воєнних, економічних, фінансових, соціальних і оборонних чинників, а також моделювати можливі траєкторії розвитку воєнно-економічної ситуації в Україні в умовах триваючої війни.

Практична цінність дослідження. Полягає у можливості застосування сформованих теоретико-методологічних положень методичного апарату дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України у процесі державного стратегічного планування, підвищенні ефективності управління воєнно-економічними ресурсами, удосконаленні системи моніторингу ризиків та забезпеченні стійкості держави в умовах воєнних і гібридних викликів.

Майбутні дослідження. Полягають у розробці уніфікованої системи індикаторів воєнно-економічної безпеки, створенні інтегрованих моделей прогнозування з урахуванням реальних даних воєнного часу, а також у поглибленому аналізі впливу цифровізації, енергетичної трансформації та міжнародного військово-економічного партнерства на рівень національної стійкості.

Тип статті. Теоретична.

Purpose. Development and scientific substantiation of a holistic methodological apparatus for studying the problems of economic support for the armed defense of Ukraine, which provides a systematic assessment of the state's capacity for prolonged armed confrontation, taking into account the military-economic capabilities of the enemy.

Method. Systemic, structural-functional and scenario approaches that allow for a comprehensive analysis of the interaction of military, economic, financial, social and defense factors, as well as modeling possible trajectories of the development of the military-economic situation in Ukraine in the context of an ongoing war.

Practical implications. Consists in the possibility of applying the established theoretical and methodological provisions of the methodological apparatus for studying the problems of economic support for the armed defense of Ukraine in the process of state strategic planning, increasing the efficiency of military-economic resource management, improving the risk monitoring system, and ensuring the stability of the state in the face of military and hybrid challenges.

Future research. Consist in developing a unified system of indicators of military-economic security, creating integrated forecasting models taking into account real wartime data, as well as in an in-depth analysis of the impact of digitalization, energy transformation, and international military-economic partnership on the level of national resilience

Paper type. Theoretical.

Ключові слова: воєнна економіка, воєнно-економічна безпека, економічне забезпечення, оцінювання та прогнозування, безпекове середовище, національна безпека, збройний захист, аналіз ризиків, оборонні ресурси, методологічний апарат, глобальна система міжнародних відносин, стратегічне планування, оборонна політика.

Key words: Military Economy, Military-Economic Security, Economic Support, Assessment and Forecasting, Security Environment, National Security, Armed Protection, Risk Analysis, Defense Resources, Methodological Apparatus; Global System of International Relations, Strategic Planning, Defense Policy.

Вступ

Проблематика економічного забезпечення збройного захисту держави в сучасних умовах набула принципово нового змісту та ваги, що зумовлено докорінними змінами характеру воєн, безпекового середовища та глобальної системи міжнародних відносин. Триваюча російсько-українська війна, яка з 2014 року поступово трансформувалася у повномасштабну війну високої інтенсивності, стала для України не лише воєнним, а й глибоким економічним, соціальним і цивілізаційним випробуванням. Саме за цих умов питання економічного

забезпечення збройного захисту перестало бути допоміжним або суто технічним елементом оборонного планування та перетворилося на один із ключових чинників національного виживання, державної стійкості та здатності до тривалого протистояння значно ресурсно потужнішому противнику.

Негативний досвід України у перші роки російської агресії, а також під час повномасштабного вторгнення наочно продемонстрував, що відсутність цілісного, методологічно обґрунтованого підходу до дослідження й прогнозування економічного забезпечення збройного захисту з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника створює критичні вразливості в системі оборони держави. Недооцінка ресурсного потенціалу агресора, його здатності до довготривалого відновлення втрат, адаптації оборонно-промислового комплексу до умов санкційного тиску, а також мобілізаційних можливостей економіки призводить до помилок у стратегічному плануванні, нераціонального використання власних ресурсів і зростання залежності від зовнішньої допомоги.

У ході російсько-української війни Україна фактично на практиці зіткнулася з проблемою, яка в теоретичному та методичному вимірі тривалий час залишалася фрагментарно дослідженою, а саме — необхідністю системного зіставлення власних економічних можливостей із воєнно-економічним потенціалом противника в динаміці тривалого збройного протистояння. Війна засвідчила, що перевага в кількісних показниках озброєння або фінансових ресурсах не є єдиним визначальним чинником. Водночас саме економічна спроможність підтримувати воєнні дії у часі, відновлювати втрати, розширювати виробництво, забезпечувати технологічну адаптацію та інтегрувати міжнародні ресурси стає базою формування стратегічної переваги [1–6].

Водночас в Україні й досі відчувається дефіцит єдиного методичного апарату, який дозволяв би комплексно досліджувати проблеми економічного забезпечення збройного захисту з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника, а також взаємозв'язку військових, економічних, промислових, фінансових, мобілізаційних і зовнішньополітичних чинників. Наявні наукові напрацювання переважно зосереджені або на окремих аспектах військової економіки, або на аналізі оборонних витрат, або на проблемах функціонування оборонно-промислового комплексу, що не забезпечує формування цілісного інструментарію для стратегічного аналізу й прогнозування в умовах реальної війни з противником, який має значно більший ресурсний потенціал.

Актуальність даного дослідження посилюється також тим, що сучасне безпекове середовище характеризується високим рівнем воєнно-політичної нестабільності та зростанням кількості збройних конфліктів різної інтенсивності. Війни на Близькому Сході, у Східній Європі, загострення ситуації в Індо-Тихоокеанському регіоні, мілітаризація міжнародних відносин і деградація механізмів колективної безпеки свідчать про те, що економічний вимір війни стає одним із ключових інструментів досягнення воєнно-політичних цілей. У цих умовах держави дедалі частіше розглядають економіку не лише як джерело фінансування оборони, а як самостійний простір воєнного протистояння, у якому санкції, логістика, промислові ланцюги, технології та енергетичні ресурси відіграють не меншу роль, ніж збройні сили на полі бою [2–6].

Показовим є те, що провідні держави світу та країни зі складним безпековим оточенням визначають воєнно-економічний аналіз як один із пріоритетів своїх стратегічних документів і практики міжнародних відносин. США, держави НАТО, Ізраїль, Південна Корея, Японія, а також країни Центрально-Східної Європи системно оцінюють економічні можливості потенційних противників, їхню здатність до мобілізації ресурсів, стійкість економік у кризових умовах і потенціал довготривалого ведення війни. Для цих держав методичний апарат воєнно-економічного аналізу є невід'ємною складовою стратегічного планування, оборонної політики та формування союзницьких відносин.

Для України, яка має протяжний кордон із державою-агресором, історично сформований конфліктний характер відносин і перебуває в умовах тривалої війни, необхідність розвитку методичного апарату дослідження економічного забезпечення збройного захисту з урахуванням можливостей противника є об'єктивною та безальтернативною. Ігнорування ресурсного виміру противника або його спрощене трактування формує хибні уявлення про перспективи війни, викривляє оцінки стратегічної стійкості та може призвести до прийняття рішень, що не відповідають реальним можливостям держави.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах затяжної війни на виснаження, коли ключовим чинником стає не лише здатність перемагати в окремих операціях, а й спроможність держави забезпечувати безперервність збройного захисту в довгостроковій перспективі, адаптувати економіку до воєнного режиму функціонування, поєднувати внутрішні ресурси з міжнародною допомогою та водночас ураховувати воєнно-економічні обмеження і потенціал противника. Саме тому формування науково обґрунтованого методичного апарату, який дозволяє здійснювати системний аналіз, оцінювання й прогнозування економічного забезпечення збройного захисту України у співвідношенні з можливостями агресора, є не лише науковим завданням, а й практичною необхідністю державного рівня [1–9].

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена поєднанням реального воєнного досвіду України, глобальної нестабільності безпекового середовища, зростання ролі економічних чинників у сучасних війнах і наявністю науково-методичних прогалин у сфері воєнно-економічного аналізу. Удосконалення методичного апарату дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника є життєво необхідним для підвищення обороноздатності України, забезпечення її стратегічної стійкості та формування науково обґрунтованої державної політики.

Теоретичні основи дослідження

З метою визначення ступеня наукової розробленості проблематики воєнно-економічного забезпечення національної оборони, а також виявлення ключових підходів, результатів і наявних наукових прогалин у межах дослідження проведено комплексний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць, нормативно-правових документів та аналітичних матеріалів. Особливу увагу приділено роботам, у яких розглядаються питання економічного забезпечення обороноздатності держави, воєнно-економічного потенціалу, оборонного планування й оцінювання ресурсних можливостей сторін збройного протистояння.

Аналіз літератури здійснювався з урахуванням сучасних умов триваючої російсько-української війни та загострення воєнно-політичної обстановки у світі, що зумовлює необхідність переходу від ізольованого аналізу власних економічних можливостей до системного врахування воєнно-економічних спроможностей і стратегічної поведінки потенційного противника. У цьому контексті досліджувалися як класичні підходи воєнно-економічної науки, так і сучасні концепції, орієнтовані на асиметричне протистояння, війну на виснаження та багатовимірну конкуренцію ресурсів [1–19].

Результати проведеного аналізу узагальнено та систематизовано в табл. 1, у якій відображено основних авторів досліджень, напрями їхніх наукових пошуків, ключові результати, а також визначено недостатньо досліджені аспекти проблеми воєнно-економічного забезпечення національної оборони з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника. Такий підхід дозволяє не лише оцінити сучасний стан наукової розробленості теми, а й обґрунтувати необхідність подальших досліджень, спрямованих на формування цілісного методичного апарату аналізу та управління економічною складовою збройного захисту держави.

Таблиця 1 – Результати аналізу літератури за темою воєнно-економічного забезпечення національної оборони з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника

Автор та джерело	Назва роботи та напрям дослідження	Основні результати	Недосліджені питання та прогалини
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації (Україна)	Щодо оцінювання воєнно-економічної безпеки України в умовах сучасних воєнних конфліктів (2025)	Розроблено ієрархію показників, що формують воєнно-економічну безпеку; підкреслено важливість стабільності ОПК і адаптації економіки у воєнний час; запропоновано якісні критерії оцінювання стану ВЕБ.	Відсутні конкретні модельні підходи до прогнозування мобілізації ресурсів у тривалих війнах; не інтегровано унікальні дані по ресурсному потенціалу агресора.
Національний університет оборони України	Аналіз та оцінка впливу воєнно-економічних факторів на стан оборони (2021)	Проведено оцінку взаємозв'язку економічних факторів із розвитком ЗС України; виокремлено ключові економічні чинники, що впливають на оборонне планування.	Обмежена кількість даних про можливості противника та їхнє врахування у моделі; слабка інтеграція міжнародних практик.
Derhaliuk & Zhytomyr Polytechnic Univ.	Економічні аспекти військово-технічного співробітництва України (2024)	Проаналізовано ВТС: вплив на національну безпеку, розвиток ОПК у воєнний та поствоєнний періоди.	Не розглянуто питання ресурсної протидії потенційним агресорам із урахуванням їх економічної спроможності.
Cambridge / Defence Economics (загальна література)	Defence Economics – академічний підхід до економіки оборони	Описує основи економіки оборони, включно з витратами, ефективністю, питанням “guns vs butter” та загальним моделюванням оборонних витрат.	Проблематика переважно загального характеру; бракує адаптації цієї теорії до умов затяжних воєн з асиметричним агресором.
Journal Defence and Peace Economics	Тематичний журнал з економіки війни та миру	Публікує дослідження про конфлікти, економіку війни, витрати на оборону, вплив на мир тощо.	Більшість матеріалів спрямовані на загальну економіку оборони; бракує прикладних досліджень саме воєнно-економічної оцінки суперників.
NBER — Issues in Defense Economics	Колекція фундаментальних праць із Defense Economics	Систематизує класичні та сучасні підходи, включно з виробничими функціями, вибором між стримуванням і обороною, контрактною економікою.	Недостатньо прикладних моделей для оцінки економічної спроможності конкретних держав під час тривалих воєн.
Jurgen Brauer (UK)	Авторитетний дослідник	Дослідження військових витрат, виробництва озброєнь, торгівлі зброєю, економічної цінності миру.	Обмежений фокус на великих світових економіках; не адаптовано під специфіку України.
Внутрішні українські статті з економіки оборони (різні автори)	Дослідження взаємозв'язку оборонних витрат і економіки України	Аналіз впливу витрат на оборону на національну економіку України та окремих країн.	Часто дослідження концентрується на макроекономіці, а не на інтегрованій оцінці воєнно-економічних можливостей власної держави та агресора одночасно.

Аналіз українських та іноземних досліджень показує, що:

у [1] — роботі, виконаній науковцями Військового інституту телекомунікацій та інформатизації, — представлено одну з небагатьох сучасних спроб системного формування системи показників для оцінювання воєнно-економічної безпеки України з урахуванням умов сучасних конфліктів. Основна ідея полягає в тому, що оцінювання має включати не лише внутрішні економічні чинники, а й здатність адаптувати оборонно-промисловий комплекс, формувати стратегічні резерви та забезпечувати мобілізацію ресурсів. У роботі створено ієрархічну схему показників воєнно-економічної безпеки, яка може слугувати основою для кількісної оцінки. Водночас не інтегровано фактичної оцінки можливостей агресора та не запропоновано моделей порівняльного аналізу економічних можливостей сторін протистояння;

у [2] — праці, присвяченій вивченню впливу внутрішніх економічних чинників на розвиток Збройних Сил України, — ідентифіковано ключові фактори, що позитивно або негативно впливають на обороноздатність держави. Разом із тим обмежена кількість прогнозних моделей в умовах невизначеності та недостатній акцент на порівнянні з ресурсними можливостями потенційного противника;

у [3] досліджено роль військово-технічного співробітництва у підтримці оборонно-промислового комплексу та забезпеченні національної безпеки України. Основними результатами є окреслення можливостей і обмежень військово-технічного співробітництва для української оборони, однак у роботі відсутній глибокий економічний аналіз механізмів зіставлення власних ресурсів із можливостями противника;

у [4] проаналізовано економіку війни й оборони, зокрема структуру та ефективність оборонних витрат, проблематику трансформації ресурсів і класичні концепції типу *guns versus butter*, економіки альянсів тощо. Робота пропонує фундаментальні теоретичні підходи до обґрунтування оборонних витрат, проте має переважно узагальнений характер і не містить прикладних методик оцінювання ресурсних можливостей суперників у тривалому збройному конфлікті;

у [5] систематизовано фундаментальні розробки з економіки оборони, що охоплюють теоретичні аспекти військової організації, контракування, стратегічних виборів та класичних економічних підходів до оборони. Водночас запропоновані моделі складних тривалих воєн не завжди адаптовані до умов сучасних конфліктів із суттєвими геополітичними та ресурсними асиметріями.

Серед найбільш відомих міжнародних дослідників у галузі *Defence and Peace Economics* у [6] сформульовано підходи до оцінювання економічних аспектів озброєння, миру та оборонних витрат, а також розроблено методики визначення економічної цінності миру. Разом із тим у цих роботах обмежено представлено емпіричні кейси сучасних конфліктів, особливо затяжних війн із асиметричними можливостями сторін.

Загалом аналіз літератури свідчить, що наукова спільнота має значний масив досліджень — як в Україні, так і за кордоном — з питань оборонної економіки, економіки війни, воєнно-економічної безпеки та економічного забезпечення оборони. Українські наукові напрацювання, зокрема новітні дослідження з оцінювання воєнно-економічної безпеки України, формують підґрунтя для аналізу внутрішніх показників і чинників забезпечення оборони у війні з РФ. Водночас суттєвою методологічною прогалиною залишається те, що:

- відсутні достатньо розвинені моделі, які інтегрують економічні можливості України та її противника в єдину воєнно-економічну модель прогнозування;
- міжнародна теорія оборонної економіки, попри її концептуальну цінність, є надто загальною для безпосередньої адаптації до умов тривалої повномасштабної війни з істотною асиметрією ресурсів;
- більшість робіт зосереджуються або на внутрішніх економічних механізмах, або на агрегованих оборонних витратах, тоді як комплексні методики порівняльної оцінки

ресурсних можливостей сторін конфлікту залишаються недостатньо розробленими.

Для України в сучасних умовах це означає, що розроблення методичного апарату, який дозволяв би не лише оцінювати власні економічні можливості, а й системно інтегрувати та порівнювати їх із воєнно-економічними можливостями агресора, є життєво необхідним науковим і практичним завданням. Такий апарат має стати інструментом стратегічного планування національної безпеки, зокрема для:

- обґрунтування оптимального розподілу ресурсів;
- сценарного аналізу тривалості війни;
- планування мобілізаційних стратегій та забезпечення економічної стійкості у воєнний час.

В умовах затяжної конфронтації Україна не може обмежуватися лише внутрішніми показниками оборонного забезпечення. Вона потребує методичного інструментарію, що враховує як ресурсну потужність потенційного противника, так і динаміку міжнародних економічних реакцій та санкційного тиску. Таке дослідження не лише заповнює наявні наукові прогалини, а й має безпосереднє практичне значення для підвищення обороноздатності та економічної стійкості України в умовах війни.

Постановка проблеми

Основною метою статті є розроблення та наукове обґрунтування цілісного методичного апарату дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України, який забезпечує системне оцінювання спроможності держави до тривалого збройного протистояння з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника, дозволяє виявляти критичні дисбаланси між потребами оборони та наявними ресурсами, формувати ризик-орієнтовані сценарії їх подолання та обґрунтовувати стратегічні управлінські рішення в умовах повномасштабної війни, високої невизначеності й асиметрії ресурсів.

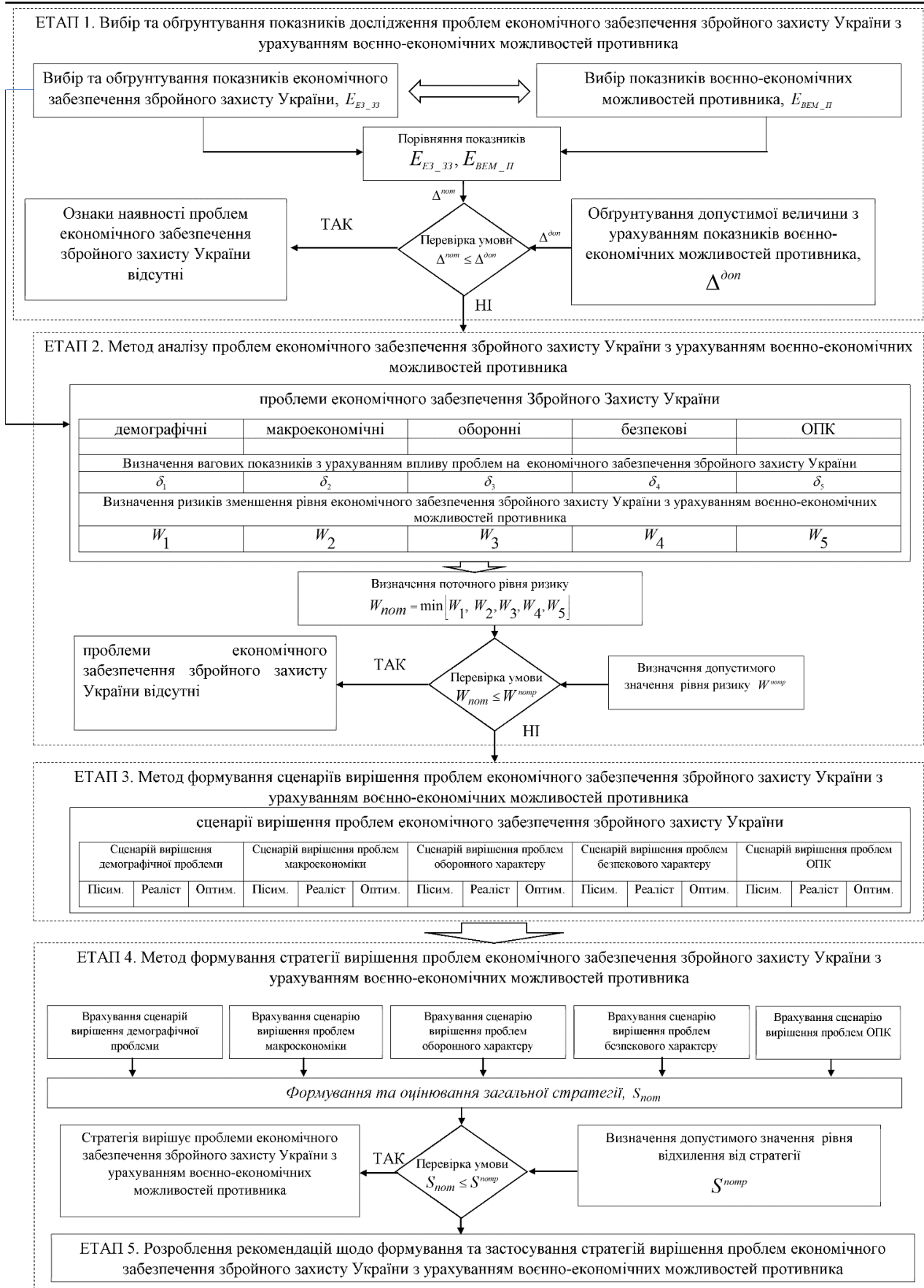
Результати

З метою наочного відображення логіки дослідження, послідовності застосування методів та їх взаємозв'язку в межах єдиної системи наукового пізнання у статті сформовано структурно-логічну схему методичного апарату дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника (рис. 2). Запропонований методичний апарат ґрунтується на поетапному переході від вибору та обґрунтування системи показників до аналізу проблем, формування альтернативних сценаріїв їх розв'язання та розроблення узгодженої стратегії економічного забезпечення збройного захисту держави.

Системний і розгорнутий опис методичного апарату дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника, який відображає внутрішню логіку дослідження, взаємозалежність окремих методів, їх інформаційне наповнення та результати застосування, наведено на рис. 2. Запропонована схема дозволяє простежити трансформацію вихідної інформації в аналітичні, сценарні та стратегічні результати, а також підкреслює комплексний характер методичного підходу, спрямованого на обґрунтування управлінських рішень у сфері економічного забезпечення оборони в умовах війни та високої геополітичної нестабільності.

Методичний апарат (рис. 2) побудовано як багатоетапну аналітико-прогностичну систему, що забезпечує послідовний перехід від формалізації показників і виявлення розбіжностей через ідентифікацію проблем і ризиків до сценарного моделювання стратегічного вибору та формування практичних рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Кожен етап є функціонально завершеним, водночас логічно пов'язаним із попереднім і наступним, що забезпечує цілісність запропонованого методичного підходу.

Рисунок 1 – Методичний апарат дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника

Перший етап – вибір та обґрунтування показників економічного забезпечення збройного захисту України та воєнно-економічних можливостей противника.

Перший етап спрямований на формування інформаційно-показникової основи дослідження, яка забезпечує коректне зіставлення спроможностей України та противника у воєнно-економічній площині. Саме на цьому етапі закладаються об'єктивність і відтворюваність подальших оцінок.

Основними процедурами етапу є:

- вибір і систематизація показників економічного забезпечення збройного захисту України, зокрема: обсяги та структура оборонних витрат; мобілізаційні економічні можливості; стійкість бюджетного й фінансового забезпечення; спроможності оборонно-промислового комплексу; ресурсна, технологічна та кадрова забезпеченість;
- формування системи показників воєнно-економічних можливостей противника, що відображають масштаби воєнного виробництва, фінансово-економічну базу ведення війни, рівень адаптації економіки до тривалого збройного протистояння, а також доступ до ресурсів, технологій і зовнішньої підтримки;
- порівняльний аналіз відповідних показників економічного забезпечення збройного захисту України та воєнно-економічних можливостей противника;
- оцінювання розбіжностей між показниками, зокрема поточної та допустимої розбіжності між фактичними й прогнозованими значеннями з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника та їх зіставлення з граничними (критичними) значеннями;
- виявлення ознак небезпечних диспропорцій, здатних негативно впливати на стійкість економічного забезпечення збройного захисту держави.

Цей етап є базовим для переходу до другого етапу, оскільки зафіксовані розбіжності виступають тригерами поглибленого аналізу проблем.

До основних практичних результатів етапу належать: сформована система релевантних показників дослідження; виявлені ключові економічні та воєнно-економічні диспропорції; визначені напрями потенційних проблем економічного забезпечення; ухвалене рішення щодо доцільності переходу до детального аналізу проблем і ризиків.

Другий етап — це етап застосування методу аналізу проблем економічного забезпечення збройного захисту України з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника. Його метою є структуризація та кількісно-якісна оцінка проблем, що формують ризики зниження рівня економічного забезпечення збройного захисту України в умовах протидії противнику з визначеними воєнно-економічними можливостями.

У межах цього етапу здійснюються такі процедури:

- групування проблем економічного забезпечення за п'ятьма ключовими блоками: демографічні; воєнні (оборонні); макроекономічні; безпекові (воєнно-політичні); проблеми оборонно-промислового комплексу;
- оцінювання впливу кожної групи проблем на загальний рівень економічного забезпечення $W_{\text{пот}} = \min[W_1, W_2, W_3, W_4, W_5]$;
- визначення вагових коефіцієнтів груп проблем (δ_i) з урахуванням масштабу їх впливу, системності та здатності до кумулятивного ефекту;
- ідентифікація та оцінювання ризиків W_i , що виникають унаслідок наявних проблем;
- формування інтегральної оцінки ризиків на основі адитивних згорток;
- ранжування проблем за рівнем критичності для держави шляхом порівняння поточних значень $W_{\text{пот}} \leq W^{\text{потр}}$ показників з наявними на момент оцінювання потребами за кожним проблемним напрямом та за інтегральною оцінкою в цілому.

До основних практичних результатів цього етапу належать: визначений перелік ключових проблем економічного забезпечення; встановлені рівні ризиків їх впливу;

сформована інтегральна оцінка поточного стану ризиків для держави; ідентифіковані найбільш критичні напрями втручання.

Результати другого етапу безпосередньо використовуються як вхідні дані для сценарного моделювання на третьому етапі.

Третій етап методичного апарату базується на застосуванні методу формування сценаріїв вирішення проблем економічного забезпечення збройного захисту України. Цей етап спрямований на прогнозування можливих траєкторій розвитку ситуації та перевірку чутливості системи економічного забезпечення збройного захисту до змін зовнішніх і внутрішніх умов.

До основних процедур цього етапу належать:

- формування сценаріїв вирішення проблем за п'ятьма визначеними напрямками проблематики; для кожного напрямку розглядаються три варіанти розвитку подій: песимістичний, зважений (реалістичний) та оптимістичний;
- оцінювання впливу кожного сценарію на рівень ризиків, стійкість економічного забезпечення та здатність держави протистояти воєнно-економічному тиску противника;
- визначення меж допустимих і критичних станів системи.

Основними практичними результатами цього етапу є: сформована система сценаріїв розвитку ситуації; визначені найбільш імовірні та найбільш небезпечні траєкторії; отримані прогнози оцінки змін рівня ризиків.

Сценарні результати створюють підґрунтя для усвідомленого стратегічного вибору на четвертому етапі.

Четвертий етап передбачає застосування методу формування та оцінювання стратегій вирішення проблем економічного забезпечення. Метою цього етапу є розроблення й оцінювання стратегій, здатних знизити рівень ризиків та забезпечити відповідність економічного забезпечення збройного захисту визначеним вимогам.

До основних процедур етапу належать:

- формування стратегій за кожним із п'яти проблемних напрямів;
- оцінювання ефективності стратегій з урахуванням сценарних умов, інтегральних ризиків і вимог до рівня економічного забезпечення;
- здійснення згортки часткових стратегій у загальний інтегральний показник;
- порівняння отриманих значень із цільовими та допустимими параметрами з метою визначення ступеня розв'язання проблем за кожним напрямом і в цілому.

Основними практичними результатами цього етапу є: визначення здатності стратегій забезпечити досягнення необхідного рівня економічного забезпечення; виявлення сильних і слабких сторін стратегічних рішень; формування підґрунтя для прийняття управлінських рішень.

П'ятий, завершальний етап передбачає безпосереднє розроблення рекомендацій щодо формування та реалізації стратегій на основі проведених розрахунків. Його метою є трансформація аналітичних і стратегічних результатів у практичні рекомендації для органів державного управління та сектору безпеки і оборони.

Основними процедурами цього етапу є:

- інтерпретація результатів оцінювання стратегій;
- формування рекомендацій залежно від варіантів отриманих оцінок, зокрема: у разі ефективної стратегії — рекомендації щодо масштабування та інституціоналізації; у разі часткової ефективності — рекомендації щодо коригування окремих напрямів; у разі неефективності — рекомендації щодо перегляду підходів і сценаріїв.

Структура можливих рекомендацій охоплює такі аспекти: стратегічні (на рівні державної політики), організаційно-управлінські, фінансово-економічні, оборонно-

промислові, інституційні та нормативні.

Очікуваним практичним результатом цього етапу є формування науково обґрунтованих рекомендацій та створення основи для ухвалення рішень щодо адаптації економічного забезпечення збройного захисту України в умовах воєнно-економічного протиборства.

Запропонований методичний апарат дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України з урахуванням воєнно-економічних можливостей противника є комплексним, системним і адаптивним інструментом, здатним забезпечити ефективне управління економічними ресурсами держави як у воєнних умовах, так і в період переходу до нестабільного, відносно мирного стану.

Його застосування дозволяє державі:

- оцінювати реальний стан економічного забезпечення збройного захисту на основі порівняння з воєнно-економічними можливостями противника, виявляти критичні диспропорції та визначати пріоритетні напрями втручання;
- системно і структуровано виявляти проблеми та ризики в демографічній, оборонній, макроекономічній, безпековій та оборонно-промисловій сферах, забезпечуючи концентрацію ресурсів на критично важливих напрямках;
- прогнозувати розвиток ситуації та моделювати альтернативні сценарії, що дозволяє оперативно реагувати на зміни зовнішньої й внутрішньої обстановки;
- формувати й оцінювати стратегічні рішення, підвищувати ефективність економічного забезпечення збройного захисту та здійснювати коригування стратегій у режимі реального часу;
- надавати практичні рекомендації органам державного управління та сектору безпеки і оборони на основі комплексного аналізу, оцінювання ризиків і сценарного прогнозування.

У перспективі переходу до нестійкого миру в умовах збереження воєнно-політичної напруженості навколо України методичний апарат забезпечує:

- системну готовність держави до адаптації в умовах економічної та політичної нестабільності;
- прогностичну основу для стратегічного планування з інтеграцією інформації про зовнішні загрози та внутрішні економічні обмеження;
- об'єктивний механізм прийняття рішень, що знижує ймовірність критичних економічних та оборонних помилок у період післявоєнної трансформації;
- гнучку систему коригування стратегій, здатну оперативно реагувати на зміни міжнародного й внутрішнього середовища.

Таким чином, запропонований методичний апарат є не лише інструментом поточного управління ресурсами в умовах війни, а й фундаментом довгострокового стратегічного планування в умовах нестабільності та потенційних кризових ситуацій у післявоєнний період. Його застосування забезпечує ефективність, адаптивність і прогнозованість економічного забезпечення збройного захисту України незалежно від зовнішніх загроз і внутрішніх трансформацій.

Висновки

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що проблематика економічного забезпечення збройного захисту держави в умовах повномасштабної війни набуває визначального значення та не може розглядатися ізольовано від воєнно-економічних можливостей противника. Доведено, що оцінювання виключно власних ресурсів без урахування потенціалу й стратегічних намірів держави-агресора формує хибні уявлення про рівень оборонної достатності та призводить до неефективного розподілу обмежених ресурсів.

Запропонований методичний апарат дослідження проблем економічного забезпечення збройного захисту України дозволяє здійснювати системний, формалізований і багатовимірний аналіз стану економічної складової оборони. Його ключовою перевагою є інтеграція показників власного економічного потенціалу з показниками воєнно-економічних можливостей противника, що забезпечує перехід від абсолютних оцінок до відносної, конкурентної моделі аналізу.

Встановлено, що застосування методу вибору та обґрунтування показників дає змогу виявляти критичні дисбаланси між потребами збройного захисту та реальними економічними можливостями держави в умовах війни. Це створює передумови для своєчасної ідентифікації проблем економічного забезпечення та формування науково обґрунтованих управлінських рішень щодо їх подолання.

Метод аналізу проблем економічного забезпечення з урахуванням демографічних, макроекономічних, оборонних і безпекових чинників, а також стану оборонно-промислового комплексу, дозволив сформувавши ризик-орієнтований підхід до оцінювання економічної спроможності збройного захисту України. Доведено доцільність використання інтегрального показника рівня ризику як інструменту стратегічного моніторингу та обґрунтування управлінських рішень у сфері національної безпеки й оборони.

Обґрунтовано, що сценарний підхід до вирішення проблем економічного забезпечення збройного захисту є необхідною умовою функціонування держави в ситуації високої невизначеності та динамічної воєнно-політичної обстановки. Формування альтернативних сценаріїв дозволяє оцінювати наслідки різних варіантів розвитку подій і забезпечує адаптивність системи оборонного планування до змін воєнно-економічної поведінки противника.

Метод формування стратегії вирішення проблем економічного забезпечення збройного захисту України забезпечує узгодження аналітичних і сценарних результатів у межах єдиної інтегрованої системи стратегічних рішень. Доведено, що така стратегія має ґрунтуватися на принципах гнучкості, довгострокової стійкості та постійного коригування з урахуванням допустимих відхилень від цільових параметрів.

У цілому встановлено, що запропонований методичний апарат може розглядатися як ефективний інструмент науково-аналітичного забезпечення державної політики у сфері економічного забезпечення збройного захисту України, особливо в умовах війни на виснаження та асиметричного протистояння з ресурсно потужнішим противником.

До найбільш актуальних напрямів подальших досліджень за тематикою статті доцільно віднести:

- розроблення математично формалізованих моделей оцінювання воєнно-економічних можливостей противника з урахуванням обмеженого доступу до повної та достовірної інформації в умовах війни;
- удосконалення методів кількісного оцінювання ризиків економічного забезпечення збройного захисту України з використанням імовірнісних та сценарно-імовірнісних підходів;
- дослідження впливу міжнародної військово-економічної допомоги на зміну співвідношення воєнно-економічних можливостей сторін конфлікту та її інтеграцію в загальну систему економічного забезпечення оборони;
- аналіз довгострокових наслідків війни для демографічного й промислового потенціалу України з урахуванням потреб збройного захисту в післявоєнний період;
- розроблення прикладних методик адаптації запропонованого методичного апарату до завдань стратегічного, оборонного та бюджетного планування на різних рівнях державного управління.

Матеріали та результати дослідження є необхідними й практично корисними для:

- фахівців органів військового управління (Генерального штабу Збройних Сил України, командувань видів і родів військ) при обґрунтуванні потреб збройного захисту;
- спеціалістів Міністерства оборони України та Ради національної безпеки і оборони України, відповідальних за формування оборонної та воєнно-економічної політики;
- аналітиків оборонно-промислового комплексу України, залучених до планування виробничих спроможностей і кооперації з міжнародними партнерами;
- економістів і стратегів органів виконавчої влади, що здійснюють бюджетне та середньострокове планування в умовах війни;
- наукових працівників і здобувачів вищої освіти у сфері національної безпеки, оборонної економіки та воєнного управління.

Загалом результати статті можуть бути використані як методологічна основа для підвищення стійкості економічного забезпечення збройного захисту України в умовах триваючої війни та високої геополітичної нестабільності.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України // *Відомості Верховної Ради України*. – 2018. – № 31. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
2. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України № 392/2020 від 14.09.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
3. Воєнна доктрина України : Указ Президента України № 555/2015 (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>
4. Стратегія воєнної безпеки України : Указ Президента України № 121/2021 від 25.03.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021>
5. Горбулін В. П. *Світова гібридна війна: український фронт*. – Київ : НІСД, 2017. – 496 с.
6. Горбулін В. П., Бадрак В. М. Оборонна економіка України: виклики та шляхи розвитку // *Стратегічні пріоритети*. – 2021. – № 3(59). – С. 5–18.
7. Ліпкан В. А. *Національна безпека України* : навч. посіб. – Київ : КНТ, 2020. – 576 с.
8. NATO. *Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2024)*. – Brussels : NATO Headquarters, 2024. URL : https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm
9. SIPRI. *Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security*. – Stockholm : SIPRI, 2024. URL : <https://www.sipri.org/yearbook/2024>
10. Hartley K. *The Economics of Defence Policy*. – London : Routledge, 2018. – 356 p.
11. Smith R. *Military Economics: The Interaction of Power and Money*. – London : Palgrave Macmillan, 2017. – 412 p.
12. NATO. *Resilience and Economic Security in Modern Warfare*. – Brussels : NATO, 2022.
13. Mankoff J. *Russian Military Power: Building a Military to Support Great Power Aspirations*. – Washington, DC : CSIS, 2023.
14. Connable B., Libicki M. *How Insurgencies End*. – Santa Monica : RAND Corporation, 2018. URL : https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR286.html
15. Freedman L. *Strategy: A History*. – Oxford : Oxford University Press, 2015.
16. World Bank. *The Economic Impacts of Conflict and Fragility*. – Washington, DC : World Bank Group, 2022. URL : <https://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence>

17. IMF. *Fiscal Policies for Defense and Security in Times of War*. – Washington, DC : IMF, 2023. URL : <https://www.imf.org/en/Publications>
18. European Defence Agency. *Defence Data Report 2023*. – Brussels : EDA, 2023. URL : <https://eda.europa.eu/publications-and-data/defence-data>
19. Schelling T. *Arms and Influence*. – New Haven : Yale University Press, 2008.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018). *Law of Ukraine “On National Security of Ukraine”* [Zakon Ukrainy “Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy”]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (31). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (accessed: 05.11.2025)
2. President of Ukraine. (2020). *National Security Strategy of Ukraine* [Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy] (Decree No. 392/2020, September 14, 2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (accessed: 05.11.2025)
3. President of Ukraine. (2015). *Military Doctrine of Ukraine* [Voienna doktryna Ukrainy] (Decree No. 555/2015, as amended). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (accessed: 05.11.2025)
4. President of Ukraine. (2021). *Military Security Strategy of Ukraine* [Stratehiia voiennoi bezpeky Ukrainy] (Decree No. 121/2021, March 25, 2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021> (accessed: 05.11.2025)
5. Horbulin, V. P. (2017). *World hybrid war: The Ukrainian front* [Svitova hibrydna viina: Ukrainyskyi front]. Kyiv: National Institute for Strategic Studies.
6. Horbulin, V. P., & Badrak, V. M. (2021). Defense economy of Ukraine: Challenges and development paths [Oboronna ekonomika Ukrainy: vyklyky ta shliakhy rozvytku]. *Strategic Priorities*, 3(59), 5–18.
7. Lipkan, V. A. (2020). *National security of Ukraine* [Natsionalna bezpeka Ukrainy]. Kyiv: KNT.
8. NATO. (2024). *Defence expenditure of NATO countries (2014–2024)*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm (accessed: 05.11.2025)
9. Stockholm International Peace Research Institute. (2024). *SIPRI yearbook 2024: Armaments, disarmament and international security*. <https://www.sipri.org/yearbook/2024> (accessed: 05.11.2025)
10. Hartley, K. (2018). *The economics of defence policy*. London: Routledge.
11. Smith, R. (2017). *Military economics: The interaction of power and money*. *Social Sciences e Macmillan*.
12. NATO. (2022). *Resilience and economic security in modern warfare*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_219749.htm (accessed: 05.11.2025)
13. Mankoff, J. (2023). *Russian military power: Building a military to support great power aspirations*. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/russian-military-power-2023> (accessed: 05.11.2025)
14. Connable, B., & Libicki, M. (2018). *How insurgencies end*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR286.html (accessed: 05.11.2025)
15. Freedman, L. (2015). *Strategy: A history*. Oxford: Oxford University Press.
16. World Bank. (2022). *The economic impacts of conflict and fragility*. <https://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence> (accessed: 05.11.2025)
17. International Monetary Fund. (2023). *Fiscal policies for defense and security in times of war*. <https://www.imf.org/en/Publications> (accessed: 05.11.2025)
18. European Defence Agency. (2023). *Defence data report 2023*. <https://eda.europa.eu/publications-and-data/defence-data> (accessed: 05.11.2025)
19. Schelling, T. C. (2008). *Arms and influence*. New Haven, CT: Yale University Press.